

ЛЮДИ НАУКИ

ГЕРМАН ФЕДОРОВИЧ НАУМОВ **(1927-1997)**

У листопаді 2007 р. професору Г.Ф. Наумову виповнилося б 80. На жаль, він пішов з життя 11 років тому, у травні 1997 р.

Народився Герман Федорович 9 листопада 1927 р. в м. Муромі Владимирської області Росії. Під час навчання в школі та після її закінчення працював токарем на Муромському заводі Міністерства залізничного транспорту.

У 1945 р. 18-річний юнак приїхав в Україну і став студентом Харківського сільськогосподарського інституту імені В.В. Докучаєва. Закінчив його в 1950 р. за спеціальністю «Селекція і насінництво». З 1950 до 1953 рр. навчався в аспірантурі цього ж вузу на кафедрі генетики, селекції та насінництва. Його науковим керівником був видатний учений академік В.Я. Юр'єв. У 1954 р. Г.Ф. Наумов успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук. Його подальша наукова діяльність поєднувалася з викладацькою роботою. З 1954 р. він почав працювати спочатку асистентом, а згодом доцентом кафедри ро-

сливництва Харківського СГІ, завідувачем якої був на той час академік М.М. Кулешов. Видатні вчені В.Я. Юр'єв і М.М. Кулешов мали неоцінений вплив на становлення молодого науковця, формували у нього риси майбутнього керівника й організатора науки та освіти. І Герман Федорович завжди із глибокою вдячністю згадував своїх славетних вчителів.

У 1958-1959 рр. Г.Ф. Наумов пройшов наукове стажування в Англії на Ротамстедській дослідній станції та в Кембриджському інституті селекції рослин, де вивчав нові методи селекції рослин. Стажування в провідних лабораторіях за кордоном сприяло розширенню наукового світогляду молодого вченого, удосконаленню майстерності експериментатора.

У 1964 р. Г.Ф.Наумов був призначений проректором з наукової роботи Харківського сільськогосподарського інституту. З жовтня 1969 р. до травня 1993 р. працював ректором інституту. У 1994 р. його обрано було академіком Міжнародної академії наук вищої школи.

За час роботи ректором Герман Федорович здійснив велетенську роботу з організації будівництва та перебудування інституту на нову навчально-виробничу базу, створену в передмісті Харкова. Значної, копіткої роботи вимагала організація навчального процесу на новому місці, чимало зусиль і професіоналізму слід було докласти до формування кваліфікованих кадрів, забезпечити широке використання в навчальному процесі технічних засобів навчання.

За часів роботи Г.Ф. Наумова на посаді ректора значного розвитку набули зв'язки з навчальними закладами США, Китаю, Німеччини, Угорщини, Чехословаччини, було організовано навчання студентів із різних держав Азії, Африки, Південної Америки, здійснювалася підготовка науково-педагогічних кадрів для зарубіжних країн через аспірантуру та стажування. Блискуче знання англійської мови допомагало Г.Ф. Наумову спілкуватися та листуватися із зарубіжними колегами.

У 1972 році Германа Федоровича було обрано завідувачем кафедри генетики, селекції і насінництва. Як завідувач кафедри Герман Федорович багато уваги приділяв покращенню навчального процесу, його методичному забезпеченню, створенню сучасної матеріальної бази, практичній підготовці майбутніх спеціалістів. Саме завдяки його зусиллям було запроваджено нову спеціальність «Селекція та генетика сільськогосподарських культур».

Герман Федорович здійснював наукову роботу одразу в кількох напрямках. Найбільшого визнання набули його дослідження у новій на той час галузі – алелопатії, яка вивчає біохімічну взаємодію рослин між собою та рослин і мікроорганізмів.

ЛЮДИ НАУКИ

Основним напрямом наукових досліджень професора Г.Ф.Наумова були розробка та використання в сільськогосподарській практиці, в селекції, насінництві та насіннезнавстві біологічно активних речовин рослинного походження. Вивчення біохімічного складу виділень насіння та їх алелопатичних властивостей дало можливість створити способи отримання з них біологічно активних речовин та обробки ними насіння рослин різних польових культур. Для проведення досліджень на кафедрі було створено наукову групу алелопатії насіння, яка згодом стала ядром проблемної лабораторії біологічної та хімічної стимуляції насіння і рослин, керованої професором Г.Ф. Наумовим. За короткий строк утворився працездатний колектив молодих науковців, які нині гідно продовжують наукові традиції свого вчителя.

Визначення ролі активної алелопатичної взаємодії в симбіозі зернових бобових культур з бульбочковими бактеріями забезпечило розробку способу підвищення ефективності симбіозу на посівах гороху у три-п'ять разів, сої – в 1,4-1,9 раза. При цьому важливо, що кількість фіксованого азоту повітря зростає у два і більше разів і дає можливість вирощувати бобові культури без застосування азотних добрив, що сприяє покращенню екологічних умов, економії енергії, забезпеченню біологічним азотом наступних сільськогосподарських культур у сівозмінах.

Професор Г.Ф. Наумов по суті першим поєднав дослідження у галузі алелопатії з селекцією та насінництвом. Розроблені під його керівництвом методи мають велике значення в селекції польових культур. Він зі співробітниками проводив дуже важливу та перспективну роботу зі створення сортів озимої пшениці з високим рівнем взаємодії з асоціативними азотфіксуючими бактеріями. У цьому напрямі він мав цілковиту підтримку свого незмінного колеги і друга професора К.Г. Тетерятченка. Важливе значення мають і розробки з підвищення стійкості рослин до хвороб шляхом використання алелопатично активних речовин із сильною фунгіцидною дією.

Праці професора Наумова мали значний вплив на розвиток алелопатичної науки. Результати наукових досліджень він доповідав на різних республіканських і міжнародних симпозіумах, конференціях і нарадах, зокрема на 140-му Міжнародному біохімічному конгресі у Празі в 1988 р., на Першому Національному симпозіумі з алелопатії та агроєкосистем в Індії в 1999 р., на IV Міжнародному симпозіумі з біологічної азотфіксації «Nitrogenfix» - 92 (Саратов, 1992) тощо. Наукові розробки професора Г.Ф. Наумова демонструвалися на ВДНГ СРСР, на республіканських виставках у Києві, на міжнародних виставках у Чехословаччині й Угорщині у 1990 р. На виставці «Досягнення вчених вищої школи і науково-дослідної роботи» на ВДНГ СРСР у 1988 р. наукові розробки професора Г.Ф. Наумова було відзначено Срібною медаллю.

Професор Г.Ф. Наумов був представником України на 1-му Міжнародному Конгресі із сільськогосподарської освіти, проведеному ФАО, ЮНЕСКО та МОТ у 1970 р., виїздив для читання лекцій до Болгарії (1978 р.), Індії і Шрі Ланки (1982 р.), вивчав організацію науково-дослідної роботи з питань розвитку сільського господарства та досвід упровадження наукових досліджень у виробництво США (1975 р.), брав активну участь у налагодженні творчих зв'язків із вищими навчальними закладами Китаю (1985 р.) і випускниками Харківського СГП – громадянами зарубіжних країн.

Значних зусиль і педагогічного таланту доклав професор Г.Ф. Наумов до формування наукових кадрів: чимало керованих ним науковців пізніше самі стали видатними вченими та викладачами. Через аспірантуру та пошукацтво було підготовлено 12 кандидатів наук. Серед них теперішні професори Т.І. Гопцій, В.К. Пузік, доценти Л.В. Подоба, М.Ф. Воронков.

Професор Г.Ф. Наумов був не тільки видатним ученим, а й відомим громадським діячем. Він був головою Харківської обласної організації товариства «Знання» і членом правління товариства «Знання» України, членом бюро Північно-Східного центру Академії наук України, віцепрезидентом Міжнародної Асоціації сільськогосподарських вузів «Агровуз», членом ради Будинку вчених м. Харкова.

Г.Ф. Наумов мав бездоганні людські якості. Учні і колеги пам'ятають Германа Федоровича, прагнуть зберегти створену ним атмосферу сміливого наукового пошуку, чесності, неухильного дотримання норм наукової етики.

© 2008 р. М. В. Проскурнін